

Torsdagen den 24 februari

Kl. 14.00

Förhandlingarna leddes av herr tredje vice talmannen.

§ 1 Justerades protokollet för den 16 innevarande månad.

§ 2 Om ökade bidrag till bilar åt handikappade

Herr inrikesministern HOLMQVIST erhöll ordet för att besvara herr *Karlssons* i Huskvarna (s) i kammarens protokoll för den 16 februari intagna fråga, nr 72, och anförde:

Herr talman! Herr Karlsson i Huskvarna har frågat mig om jag har för avsikt att i tilläggsproposition till årets riksdag begära mera medel till arbetsmarknadsstyrelsen för att nedbringa den balans som föreligger beträffande bidragen till bilar för handikappade personer.

Arbetsmarknadsstyrelsen har gjort en framställning om ytterligare medel till beredskapsarbete m. m. som även avser det i frågan angivna ändamålet. Ärendet bereds för närvarande i inrikesdepartementet.

Herr KARLSSON i Huskvarna (s):

Herr talman! Jag ber att få tacka inrikesministern för svaret. Jag var medveten om att han så här tidigt på våren inte skulle kunna ge något exakt besked om att han kommer att begära ökade medel just till detta ändamål. Jag vill dock understryka vikten av att man får ett tilläggsanslag till detta område därför att bilen betyder onekligen väldigt mycket för de handikappade, för att de skall kunna fullgöra ett arbete.

Det är stor balans nu hos arbetsmarknadsstyrelsen på detta fält. Därför är det angeläget att man får ökade medel till sitt förfogande för att minska den balansen. Det är alldeles uppenbart att det finns en mängd handikappade som behöver byta bil. Jag tror den nämnda balansen främst gäller detta behov och i mindre utsträckning nyanskaffning av bilar. När vederbörande haft bilen ett antal år och har kört den hårt blir den givetvis sliten och behöver bytas.

Jag har velat använda frågeinstitutet för att i varje fall försöka utöva en viss påtryckning på inrikesdepartementet, och jag hoppas att man när inrikesministern så småningom lägger fram tilläggspropositionen rörande beredskapsarbeten m. m. också skall kunna pårökna medel till detta område, som det är angeläget att försöka få mera medel till.

Än en gång, tack för svaret.

Överläggningen var härmed slutad.

Torsdagen den
24 februari 1972

*Om ökade bidrag
till bilar åt handi-
kappade*

Torsdagen den
24 februari 1972

*Ang. information
om rätten till
arbetslöshets-
försäkring i
erkända arbetslös-
hetskassor*

§ 3 Ang. information om rätten till arbetslöshetsförsäkring i erkända arbetslöshetskassor

Herr inrikesministern HOLMQVIST erhöll ordet för att besvara herr Enlunds (fp) i kammarens protokoll för den 18 februari intagna fråga, nr 80, till herr socialministern, och anförde:

Herr talman! Herr Enlund har frågat chefen för socialdepartementet, om han anser att löntagarna på ett tillfredsställande sätt blir informerade om att rätten till arbetslöshetsförsäkring i erkända arbetslöshetskassor är oberoende av medlemskap i motsvarande fackorganisation och, om så ej är fallet, om han ämnar ta initiativ i syfte att förbättra informationen. Frågan har överlämnats till mig för besvarande.

Information om arbetslöshetsförsäkringen liksom om andra arbetsmarknadspolitiska förmåner lämnas bl. a. genom arbetsmarknadsverket, i första hand av arbetsförmedlingarna. I handboken för arbetsförmedlare framhålls att de erkända arbetslöshetskassorna är öppna för var och en som mot lön arbetar inom en kassas verksamhetsområde, dvs. även för den som inte är fackligt organiserad. I övrigt ges information genom de organ som administrerar verksamheten, alltså arbetslöshetskassorna. Arbetsmarknadsstyrelsen informerar i sin egenskap av tillsynsmyndighet kassorna om gällande regler bl. a. beträffande rätten till medlemskap i kassorna.

Informationsverksamheten hör enligt min mening även framdeles ske på dessa vägar. Det är härvid självklart att korrekta upplysningar om rätten till medlemskap måste lämnas.

Herr ENLUND (fp):

Herr talman! Jag ber att få tacka herr statsrådet för svaret på min fråga. Bakgrunden till den är pressuppgifterna om att var tredje arbetstagare eller i runt tal en miljon i dag skulle stå utanför arbetslöshetsförsäkringen. Att en sådan situation är ganska ohållbar tror jag vi alla kan vara överens om. Problemet blir särskilt brännande i tider då risken för arbetslöshet ökar.

Det kan finnas många faktorer som medverkar till att så många arbetstagare står utanför de erkända arbetslöshetskassorna, men avsikten med min fråga var att få en av dessa faktorer belyst, nämligen frågan om informationen om de bestämmelser som gäller för medlemskap i de erkända arbetslöshetskassorna.

I statsverkspropositionen meddelas att av arbetslöshetskassornas samlade inkomster budgetåret 1971/72 på drygt 450 miljoner kronor beräknas 315 miljoner utgöra statsbidrag, 105 miljoner medlemsavgifter och resten, 31 miljoner, utgöra räntor på kassornas fonder.

Dessa siffror om arbetslöshetsförsäkringens finansiering ger enligt min mening tillräckliga skäl för den uppfattningen att även staten har ansvar för att arbetstagarna får en lättillgänglig och korrekt information om möjligheterna att teckna arbetslöshetsförsäkring.

I den s. k. socialkatalogen, som distribuerades till alla svenska hushåll för ett par år sedan, är uppgifterna om villkoren för medlemskap ytterst knapphändiga, för att inte säga obefintliga. I den nya upplaga som jag

förmodar snart skall komma hoppas jag därför att en komplettering i detta avseende kommer att ske.

Jag hade hoppats att i samband med svaret på min fråga få ett löfte om detta. Det var också anledningen till att jag ställde min fråga till chefen för socialdepartementet – socialkatalogen distribueras nämligen från detta departement. Nu har jag inte fått något bestämt löfte på denna punkt och inte heller något besked om att man på andra vägar skall försöka förbättra informationen.

Jag noterar ändå med tillfredsställelse slutmeningen i herr statsrådets svar, där han hänvisar till de informationsvägar som nu finns. Han säger att det är självklart att korrekta upplysningar om rätten till medlemskap måste lämnas. Jag är emellertid inte helt tillfreds med förhållandena, eftersom jag vet att så många har svårigheter att få denna information. Med anledning av statsrådets hänvisning till arbetsförmedlarnas roll i sammanhanget vill jag säga, att man redan när man kommer till arbetsförmedlingen är arbetslös. Man bör då långt dessförinnan ha denna trygghetsfaktor ordnad.

Jag tackar än en gång för svaret på min enkla fråga.

Herr inrikesministern HOLMQVIST:

Herr talman! Jag kan göra den kompletterande kommentaren att man naturligtvis kan ställa anspråk på att socialkatalogen skulle vara fylligare i olika avseenden. Det skulle emellertid beträffande praktiskt taget alla uppgifter i denna katalog ha funnits anledning att ge vidare information. Jag tror inte att man kan säga att detta område har blivit snävare beskrivet än andra. Det gäller att med få ord säga så mycket som möjligt – att säga allt är ju knappast möjligt.

Jag vill också för undvikande av missförstånd säga att en förutsättning för att man skall få bidrag ur kassan är att man verkligen har haft förvärvsarbete på det område som den avser. Dessutom finns det regler om att man skall ha arbetat en viss tid innan man förvärvar rätten att få ut någon ersättning. Jag har mycket svårt att föreställa mig att det ute på arbetsmarknaden finns något större antal människor som skulle vara okunniga om möjligheten att gå in som medlem i arbetslöshetskassan.

Självfallet skall man göra allt för att sprida information, men det finns nog inte anledning att tro att man med en kampanj skulle kunna åstadkomma någon nämnvärd förändring. Det finns faktiskt en del personer som avstår från att lösa sin trygghetsfråga på detta sätt. Försäkringsskyddet är ju förenat med en liten avgift, och människor kan ibland redovisa betänkligheter också av andra skäl. Jag har haft tillfälle att arbeta i ett fackförbund under något tiotal år, och jag fick då kunskap om de förhållanden som gäller för en arbetslöshetskassa och om dess möjligheter att rekrytera medlemmar. I stort sett torde det vara så att de områden som har svag anslutning till arbetslöshetskassorna också har en liten facklig rekrytering. Det finns ett samband mellan dessa förhållanden. Den som är intresserad av ett fackligt medlemskap är också inställd på att lösa sina trygghetsfrågor. Jag tror inte att det är bristande information som är huvudorsaken till att en del står utanför arbetslöshetsförsäkringen.

Nr 28

Torsdagen den
24 februari 1972

*Ang. information
om rätten till
arbetslöshets-
försäkring i
erkända arbetslös-
hetskassor*

Torsdagen den
24 februari 1972

*Om förlängd
försöksverksamhet
med nya samarbets-
former vid social-
högskolorna*

Herr ENLUND (fp):

Herr talman! Jag har under de senaste dagarna försökt sätta mig in i vilka möjligheter som finns att få information på det här området. Jag har sett efter vad det står i socialkatalogen, och statsrådet medger att informationen där kunde vara fylligare på denna punkt liksom på åtskilliga andra. Där står bara: "Det ekonomiska skyddet vid arbetslöshet ordnas för de flesta förvärvsarbetande genom den erkända arbetslöshetskassan där man är medlem. Arbetslöshetskassor finns inom de fackliga organisationerna."

Det finns väl ändå en risk för att den som står utanför den fackliga organisationen lägger den här upplysningen ifrån sig med en suck.

I en skrift som heter Vår trygghet och som är utgiven av Rådet för social information, där bl. a. LO och TCO är representerade, kan man läsa följande: "Arbetslöshetskassorna är med några undantag organiserade som rikskassor för samtliga anställda inom ett visst yrkesområde. De har tillkommit på initiativ av fackliga organisationer, som i allmänhet i sina förbundsstadgar föreskrivit, att medlemmarna skall tillhöra den för facket bildade arbetslöshetskassan."

Där sägs alltså att fackföreningsmedlemmarna i regel skall tillhöra arbetslöshetskassan. Men den grupp som av en eller annan anledning står utanför fackorganisationen får inte heller där någon upplysning om hur han skall bete sig, och det är en lättillgänglig och korrekt information även till den gruppen som jag tycker är viktig.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 4 Om förlängd försöksverksamhet med nya samarbetsformer vid socialhögskolorna

Herr statsrådet MOBERG erhöll ordet för att besvara herr *Stålhammars* (fp) i kammarens protokoll för den 17 februari intagna fråga, nr 76, och anförde:

Herr talman! Herr Stålhammar har frågat mig om jag är beredd att förlänga försöksverksamheten med nya samarbetsformer vid socialhögskolorna ytterligare ett år.

Försöksverksamhet med nya samarbetsformer vid socialhögskolorna skall enligt hittills fattade beslut pågå t. o. m. utgången av detta budgetår. Nämnden för socionomutbildning har i uppdrag att komma in med de förslag som föranleds av erfarenheterna av försöksverksamheten. Jag är beredd att i positiv anda pröva en eventuell framställning från nämnden om förlängning av försöksperioden.

Herr STALHAMMAR (fp):

Herr talman! Jag ber att få tacka statsrådet för svaret. Jag tolkar det verkligen såsom positivt. Jag föreställer mig alltså att den sista meningen, där det sägs att statsrådet är beredd att i positiv anda pröva en eventuell framställning om förlängning av försöksperioden, innebär att det blir en sådan förlängning.

Läget är nämligen det att det inte har ägt rum någon egentlig försöksverksamhet med de här varierande samarbetsformerna inom socialhögskolorna, och då kan man ju inte heller utvärdera dem. När socialhögskolorna skulle starta försöksverksamheten fick de inte några gemensamma modeller för hur verksamheten skulle gå till, så som man fick för övrigt inom UKÄ-området. Därför har mycket arbete lagts ned vid olika socialhögskolor för att finna lämpliga modeller. Det kan väl sägas att det ställe där man har lyckats allra bäst är Umeå. För övrigt har det alltså mera varit fråga om utredningsarbete än om praktisk prövning av olika modeller.

Emellertid är man nu på väg mot att hitta praktiska modeller för hur samarbetet skall bedrivas, och i det läget hade det verkligen varit dumt att försöka begära in utvärdering av någonting som ännu inte ägt rum och stoppa någonting som skulle kunna bli användbara former för samarbete mellan lärare, annan personal och elever vid socialhögskolorna.

Jag tackar alltså för svaret och föreställer mig att det blir en förlängning av försöksverksamheten.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 5 Ang. bokhandelns distribution av läromedel och biblioteksböcker

Herr utbildningsministern CARLSSON erhöll ordet för att besvara herr Ullstens (fp) i kammarens protokoll för den 11 januari intagna fråga, nr 8, och anförde:

Herr talman! Herr Ullsten har frågat mig om regeringen överväger åtgärder i syfte att undvika den kris för svensk bokhandel som skulle inträffa ifall bokhandeln fråntogs sin nuvarande uppgift att svara för distribution av läromedel och biblioteksböcker.

Sedan en tid övervägs enligt vad jag erfarit inom Svenska kommunförbundet och Bibliotekstjänst nya former för distribution av böcker till skolor och bibliotek.

Jag finner det naturligt att kommunerna försöker utforma bokdistributionen så rationellt som möjligt. Det förefaller mig emellertid vara omöjligt att för närvarande bedöma om de nu aktuella åtgärderna behöver leda till en kris för bokhandeln. Jag utgår från att de enskilda kommunerna vid sin bedömning av t. ex. inköpsförmånerna vid anskaffning av böcker även beaktar eventuella effekter för den lokala bokhandeln.

Förutom de förändringar som här berörts påverkas bokdistributionen av en rad andra faktorer. Enligt sina direktiv skall 1968 års litteraturutredning behandla härmed sammanhängande frågor. I vad mån särskilda samhällsåtgärder behövs på området kan bedömas först när denna utredning lagt fram det material som behövs för en allsidig prövning av frågan.

Torsdagen den
24 februari 1972

*Ang. bokhandelns
distribution av
läromedel och
biblioteksböcker*

Herr ULLSTEN (fp):

Herr talman! Jag tackar utbildningsministern för svaret på min fråga. Nu är det förstås så att man inte bara överväger att ändra inköpsförfarandet; det finns redan – såvitt jag känner till – ett avtal mellan Kommunförbundet och skolförlagen. Det innebär att kommunerna i fortsättningen kan gå förbi bokhandeln och köpa sina biblioteksböcker och sina skolböcker direkt från förlagen, vilket i sin tur innebär att många boklädor förlorar sin största kund. För många av dem innebär detta en risk att de måste slå igen. De som framför allt kommer att drabbas är de små boklådorna. För många av dessa svarar kommunförsäljningen för den övervägande delen av omsättningen och för en ganska viktig del av intäkterna. De här små boklådorna finns i regel i de små tätorterna som genom denna åtgärd riskerar att få sin närservice ytterligare försämrad. Därför är detta ett *regionalpolitiskt* problem.

Men det är också ett *kulturpolitiskt* problem. Många av våra förlag dras med ekonomiska svårigheter. Författare har svårt att få sina verk tryckta. Särskilt svårt är det för den kvalificerade litteraturen. Detta är givetvis främst en kostnadsfråga – böckerna är för dyra. Men situationen blir ju inte bättre av att man dessutom minskar antalet försäljningsställen.

Den tanke som finns bakom Kommunförbundets uppgörelse med bokförlagen är väl att man vill minska kommunernas utgifter för läromedel, och det är i och för sig ett lovvärt försök, eftersom skolboksutgifterna nästan fyrdubblats i somliga kommuner under de senaste tio åren. Men för det första verkar det som om Kommunförbundet räknar med högst orealistiska vinster genom att självt ta över de distributionsuppgifter som bokhandeln har i dag, och för det andra är det inte i distributionsledet som fördyringen ligger. Den har i stället väsentligen att göra med högre pedagogiska ambitioner, med dyrare utstyrelse på böckerna, med större krav på individualiserat material, med höga initialkostnader för nya böcker etc. Här skulle kommunerna, såvitt man begriper, även med bokhandeln kvar i bilden effektivare än hittills kunna utnyttja sin monopolställning som skolboks köpare för att förhandla med förlagen om teknisk kvalitet, om produktutveckling, om maximipriser på vissa typer av böcker etc.

Det har man emellertid inte gjort. I stället har man valt en väg som kan komma att innebära ett dråpslag mot bokhandeln. Det är en åtgärd som går stick i stäv emot de regionalpolitiska målsättningar som vi är överens om, och den går även stick i stäv emot, eller i varje fall motverkar den, de syften för vilka litteraturutredningen tillsatts.

Utbildningsministern säger att han hoppas att kommunerna tar hänsyn till bokhandelns situation, när man bedömer upphandlingsfrågor. Det är bra att han riktar den meningen till kommunerna. Men sedan säger han också att vi skall avvakta och se vad litteraturutredningen kan komma fram till. Risken är bara att nedläggningen av boklädor blir ett faktum redan innan litteraturutredningen hinner komma med något förslag och regeringen hinner lägga fram någon proposition i anledning av detta.

Herr utbildningsministern CARLSSON:

Herr talman! Först en liten korrigerig med anledning av herr Ullstens anförande. Något avtal har inte slutits mellan förlagen och Kommunförbundet. Efter kontakter har förlagen kommit fram till en branschprislista som ger kommunerna samma ställning som bokhandlarna. Böckerna får alltså nettopriser som gäller alla köpare. Det är naturligtvis svårt att yttra sig med säkerhet om i vilken grad de små bokhandlarna blir drabbade. Vissa antydningar går nog ändå att få fram.

När det gäller bibliotekslitteraturen fick bokhandeln 1970 2,5 miljoner kronor i ersättning för sambindningsdistributionen. Denna summa fördelades dock mycket ojämnt. 93 stora A-boklådor svarar för två tredjedelar av omsättningen, och de fick samma andel av ersättningen. Till de återstående 350 bokhandlarna gick endast 0.8 miljoner kronor eller ca 2 300 kronor per bokhandel. Ersättning gick alltså i huvudsak till stora och endast i undantagsfall till nedläggningshotade boklådor. Samma tendens har vi också när det gäller skolboksdistributionen, men där kan man kanske inte med riktigt samma säkerhet yttra sig om effekten.

Jag vill emellertid peka på ytterligare ett förhållande som visar att vi bör akta oss för att göra tvärsäkra påståenden om en snabb bokhandelsdöd på mindre orter — herr Ullsten talade ju om att det skulle bli ett dråpslag mot bokhandeln. Av en enkät som Kommunförbundet gjort framgår bl. a. att stora boklådor i Stockholm offererade läroböcker till hela landet och ofta konkurrerade med den lokala bokhandeln. En av de större bokhandlarna i Stockholm levererade vid tidpunkten då enkäten gjordes läroböcker till bl. a. Värmland och Dalsland. Effekten kanske alltså inte är riktigt så stor som man kan tro vid en ytlig statistisk bedömning.

Herr ULLSTEN (fp):

Herr talman! Jag vet inte hur avtalet skall karakteriseras, men faktum är att kommunerna nu har möjlighet att med vissa rabatter köpa böcker direkt från förlagen, vilket de inte hade tidigare. Det leder naturligen till att i varje fall de kommuner som tror på Kommunförbundets beräkningar av hur mycket billigare detta skall bli kan komma att utnyttja den inköpskällan i stället för att som hittills gå via bokhandeln på orten.

De siffror som utbildningsministern redovisade kan jag inte närmare beröra, eftersom jag inte känner till hur de är uträknade. Där utbildningsministern lämnade exakta siffror handlade det ju bara om biblioteksböckerna, och de utgör en mycket liten del av den försäljning som det här handlar om. Den avgörande delen är skolboks-försäljningen.

Såvitt jag kan begripa av de handlingar som jag tagit del av från opartiskt håll utgör skolboks-försäljningen en väldigt stor del av den totala omslutningen för främst den mindre bokhandeln, som i regel finns i den mindre tätorten i landsorten. Man räknar med — Erik Höök gör det t. ex. i en artikel i Dagens Nyheter — att om denna stora klump i de små bokhandlarnas verksamhet försvinner, då försvinner också det som utgör ryggraden i dessa bokhandlarnas verksamhet. Detta leder sannolikt till att många av dem — det kanske rör sig om en tredjedel av samtliga bokhandlare i hela landet — måste lägga ned sin verksamhet därför att det

Torsdagen den
24 februari 1972

*Ang. betydelsen
av åtgärder i syfte
att motverka
kvalitetsförsämring
av varor*

som blir kvar, dvs. den svårsålda mer kvalificerade litteraturen, inte räcker som underlag för en vinstgivande verksamhet.

Det är här som det kulturpolitiska problemet finns. Vi har en litteraturutredning som jobbar med att försöka finna sådana former för stöd åt bokutgivningen att man undviker statlig dirigering. Bland de former man överväger finns även sådana som förutsätter att det finns en bokhandel kvar. Risker är nu att om kommunerna lockas av Kommunförbundets som jag bedömer det helt felaktiga kalkyler kommer det i stora delar av landet inte att finnas någon bokhandel kvar, när litteraturutredningen så småningom lägger fram förslag till permanenta stödåtgärder. Därför hoppas jag verkligen — även om det hoppet bygger på ett ganska klen underlag — att den lilla mening som finns i utbildningsministerns svar skall leda till att kommunerna tills vidare fortsätter att köpa sina böcker via bokhandeln.

Herr utbildningsministern CARLSSON:

Herr talman! Det föreligger inga delade meningar mellan herr Ullsten och mig om värdet av att i också de glest befolkade områdena ha tillgång till bokhandel på rimligt avstånd. Det som har aktualiserat frågan är den ökade frihet att välja inköpskälla som ges den enskilda kommunen i fortsättningen. Jag är emellertid övertygad om att den inte innebär ett dråpslag mot bokhandeln, och jag vill belägga det med en siffermässig uppgift: Endast ca 10 procent av bokhandelns totala bruttovinst kan härledas från tidigare av mig nämnda typ av kommunal försäljning.

Jag har förtroende för kommunalmännen i det här avseendet. Jag tror att de som sitter ute i kommunerna och känner till den konkreta situationen för den enskilda bokhandeln kommer att överväga vad den ena eller andra inköpsvägen får för effekt. Kommunalmännen känner utan tveivel ett kulturpolitiskt ansvar i den här frågan.

Jag läste herr Ullstens artikel i det här ämnet i en av kvällstidningarna i dag. Hans ena önskemål, nämligen att vi skall vädja till kommunalmännen att känna detta ansvar, har jag väl härmed uppfyllt. När det gäller det andra, att vi skulle gå in med ett provisoriskt stöd till bokhandeln, tror jag att herr Ullsten håller med mig om att det inte vore särskilt bra taktik att i det här läget gå ut och vifta med ett stöd. Kommunalpolitikerna är ju också människor, och känner de att bara de driver en hård linje så tar staten över ett ansvar, då kanske det inte blir så bra för den enskilda bokhandeln. På den punkten vill jag inte utlova något provisorium, utan här får vi se vad utredningen långsiktigt föreslår och om det kan leda till några åtgärder.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 6 Ang. betydelsen av åtgärder i syfte att motverka kvalitetsförsämring av varor

Herr handelsministern FELDT erhöll ordet för att besvara herr *Lorentzons* (vpk) i kammarens protokoll för den 17 februari intagna fråga, nr 77, och anförde:

Torsdagen den
24 februari 1972

*Ang. betydelsen
av åtgärder i syfte
att motverka
kvalitetsförsämring
av varor*

Herr talman! Herr Lorentzon har frågat mig vilken vikt jag tillmäter åtgärder i syfte att motverka kvalitetsförsämring av varor, exempelvis genom vidgad skyldighet för varudeklaration, som en indirekt åtgärd i prisbekämpande syfte och huruvida jag överväger något initiativ i denna riktning.

Inom kort avlämnas till riksdagen en proposition om riktlinjer och organisation för samhällets konsumentpolitik. I denna proposition kommer de frågor, som herr Lorentzon berör, att redovisas. Jag vill nu endast erinra om att jag nyligen tillkallat en sakkunnig för att utreda bl. a. frågan om obligatorisk varudeklaration i vissa fall.

Herr LORENTZON (vpk):

Herr talman! Jag vill tacka handelsministern för svaret på min fråga, i synnerhet som det den här gången var mycket positivt. Men jag vill också säga några ord om varför denna fråga ställdes.

För att nå de största möjliga profiterna söker kapitalisterna nu som alltid att hålla lönerna nere. Nya maskiner och arbetsmetoder gör att arbetarna psykiskt och fysiskt pressas ner. Producera eller försvinn från arbetsplatsen — det gäller den heliga profiten. Genom monopol och kartellavtal bestämmer man i stor utsträckning själv varupriserna. Det är arbetarna och konsumenterna som får sitta emellan.

På senare år har man också sett kvalitetsförsämringar som en möjlighet att ytterligare berika sig. De arbetande och konsumenterna får återigen sitta emellan. I mitt inlägg i remissdebatten den 4 november förra året anförde jag en rad exempel på hur det kan förhålla sig på det här området.

Jag tog mig friheten att illustrera detta med att nämna priset på ett par barnskor som i affären där de köpts kostat 40 kronor och där det med hänsyn till kvaliteten var fråga om rena prisuppskörtningen. Skornas livslängd var kort, endast några veckor. Om man räknade årskostnaderna för dylika barnskor skulle det kosta 480 kronor att hålla barnet med sådana skor i denna låglönefamilj.

I detta liksom i många andra fall kommer konsumentupplysningen i form av varudeklarationer in i bilden som en mycket aktuell fråga. Vad som gäller barnskor gäller också barnkläder och en hel rad andra varor som arbetarna och folket behöver.

Nu förhåller det sig ju så, i varje fall hittills, att VDN-deklaration är frivillig. Det föreligger alltså ingen skyldighet att varudeklarerat förbrukningsartiklar som skor, kläder, hygieniska artiklar eller annat. Vad beträffar skor är det ju endast ett fåtal skofabrikanter här i landet som varudeklarerar sina produkter. Varudeklarationen gäller inte för importerade skor. Inte heller gäller skyldighet för importören att märka de importerade varorna med beteckning import.

Vad beträffar varudeklarationsnämndens verksamhet har den tenderat att under senare tid minska i omfattning, när behovet måste öka. En förklaring till detta anses av experter vara de inträffade företagsfusionerna.

Det är självklart att en effektiv information om varan i köpögonblicket är ett väsentligt konsumentkrav. Jag är fullt medveten om att det

Torsdagen den
24 februari 1972

Ang. arbetsmarknadsstyrelsens anslag till bostadsförläggningsverksamhet

inom det här samhällets ekonomiska ramar inte går att göra något underverk, men jag förutsätter att orden om riktlinjer och organisation gäller frågan om det nya konsumentverket som utredningen har föreslagit. Jag är också mycket tacksam för att denne sakkunnige som skall tillsättas skall utreda frågan om obligatorisk varudeklaration, och jag tackar igen för det positiva svaret.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 7 Ang. arbetsmarknadsstyrelsens anslag till bostadsförläggningsverksamhet

Herr inrikesministern HOLMQVIST erhöll ordet för att besvara herr Fågelsbos (c) den 1 februari framställda interpellation, nr 36, och anförde:

Herr talman! Herr Fågelsbo har frågat mig vilka regler och instruktioner som gäller vid uppförande av bostäder för i beredskapsarbeten sysselsatta deltagare i arbetsmarknadsutbildning och överflyttad arbetskraft samt vilka åtgärder som behöver vidtagas för att en upprepning inte skall ske av ett visst projekt i Tidaholm, för vilket den planerade byggkostnaden enligt uppgift mångdubblats.

Arbetsmarknadsstyrelsen disponerar medel under särskilt anslag för att anskaffa bostäder för personer som är sysselsatta i beredskapsarbeten och för deltagare i arbetsmarknadsutbildning och överflyttad arbetskraft samt för anskaffande och uppförande av familjebostäder åt zigenare.

I huvudsak gäller det här förläggingsbyggnader som styrelsen säljer eller hyr ut till kommuner och industrier till självkostnadspris. I viss utsträckning kan emellertid styrelsen också i egen regi uppföra och hyra ut förläggingsbyggnader och provisoriska familjebostäder. Enligt gällande regler kan detta ske för att övergångsvis bereda husrum åt arbetstagarer, som för nyanställning flyttar till ort med utpräglad brist på arbetskraft och inte kan få bostad på annat sätt. Hyra skall därvid betalas med beaktande av gällande hyrespriser på orten.

Tillämpningen av gällande bestämmelser om dispositionen av medel för förläggingsbyggnader m. m. har, såvitt jag vet, hittills föranlett tveksamhet bara i ett fall. Med anledning av de uppgifter som har förekommit i pressen har en undersökning av omständigheterna i detta fall påbörjats inom inrikesdepartementet. Vidare är fallet, enligt vad jag under hand har inhämtat, för närvarande föremål för prövning av riksdagens revisorer. I avvaktan på resultatet av dessa undersökningar är jag inte beredd att ta ställning till frågan om gällande regler för arbetsmarknadsstyrelsens förläggingsverksamhet behöver ändras eller kompletteras.

Herr FÅGELSBO (c):

Herr talman! Jag ber att till inrikesminister Holmqvist få framföra ett tack för svaret.

Riksdagen ställer till arbetsmarknadsstyrelsens förfogande stora be-

Torsdagen den
24 februari 1972

Ang. arbetsmarknadsstyrelsens anslag till bostadsförläggningsverksamhet

lopp varje år för personer som råkar ut för arbetslöshet eller som inte kunnat finna sysselsättning. Då så stora resurser ställs till förfogande för att lösa sysselsättningsfrågor, måste också en genomtänkt plan finnas och kontroll äga rum.

I min interpellation har jag exemplifierat med ett konkret fall som borde vara ett undantag – en villa som byggts med AMS:s medverkan och som kommit att betecknas som Sveriges dyraste villa. I svaret sägs bl. a.: "Arbetsmarknadsstyrelsen disponerar medel under särskilt anslag för att anskaffa bostäder för personer som är sysselsatta i beredskapsarbeten och för deltagare i arbetsmarknadsutbildning och överflyttad arbetskraft samt för anskaffande och uppförande av familjebostäder åt zigenare." Intet av allt detta passar in på det konkreta fallet och inte heller uppgiften om att det i huvudsak gäller "förläggingsbyggnader som styrelsen säljer eller hyr ut till kommuner och industrier till självkostnadspris". Och inte kan det väl rymmas under begreppet "provisoriska familjebostäder" som inrikesministern nämnde i svaret.

Statsrådet Holmqvist säger att han känner till bara ett fall där det rått tveksamhet om åtgärder av denna art. Det måste då vara det fall som jag här åsyftar – det är jag helt övertygad om. Men, herr Holmqvist, kan ett villabygge för flera hundra tusen kronor inordnas under begreppet "förläggingsbyggnader"? Hör inte förläggingsbyggnader hemma under arbetsvårdsverksamheten?

Finns det inga spärrar eller kontrollorgan, så att kostnader av denna storleksordning inte uppkommer? När man genomfört den undersökning inom inrikesdepartementet och den prövning av riksdagens revisorer som det talas om i svaret, har vi då möjlighet att – eftersom alltså även inrikesdepartementet förklarats vara inkopplat – helt få denna fråga redovisad och klarlagd här i riksdagen? Även AMS-verksamheten måste bedrivas med den kostnadskontroll man har i annan offentlig verksamhet. Och jag vill slutligen fråga: Har man, herr inrikesminister, samma kontroll på AMS-verksamheten som när det gäller annan statlig verksamhet?

Herr inrikesministern HOLMQVIST:

Herr talman! Om nu det fall som herr Fågelsbo åsyftar tydligen är föremål för riksdagens uppmärksamhet och jag för min del också har begärt att bli orienterad om det av arbetsmarknadsstyrelsen, så kommer vi ju att få en belysning av det. Både herr Fågelsbo och jag känner ju väl till att riksdagens revisorer har resurser och möjligheter i övrigt att belysa frågan på ett allsidigt sätt, och sedan revisorerna bildat sig en uppfattning om på vilket sätt de vill redovisa ärendet får vi möjligheter att så småningom återkomma till det.

Det är för tidigt för mig att i dag säga om jag kan ställa i utsikt att lämna en redogörelse till riksdagen. Det är inte säkert att det skall ske i den ordningen, sedan revisorerna nu tagit sig an saken. Men jag har för egen del ansett det vara angeläget att få förhållandena belysta.

Och jag vill ändå göra herr Fågelsbo uppmärksam på att hur vi än stiftar lagar och hur vi än skriver kungörelser, så kan man i praktisk tillämpning ute i livet ställas i situationer som är så egenartade, att det kan vara mycket svårt för dem som har att handlägga uppgifterna att

träffa det riktiga valet. Det kan vara lätt, sedan hela processen så att säga är slutförd, att ha en mening om det. Men för den enskilde tjänstemannen, som självfallet inte känner till alla de omständigheter som sedan kan tillkomma, kan det vara mycket svårt att ta ställning på ett tidigt stadium. Det är en sak som måste beaktas. Och därför kan man heller aldrig av enstaka ärenden, hur märkliga de än kan te sig, få någon uppfattning om hur verket sköter denna verksamhet. Tvärtom tror jag man kan säga, att när förhållandena uppmärksammas så sällan som fallet är, så måste det vara ett uttryck för att "hälsan tiger still", att man i det stora hela har anledning räkna med att verket handlägger dessa frågor med mycket stor noggrannhet och följer gällande instruktioner.

Detta är vad jag har anledning säga i dag. Om jag skulle komma till en annan uppfattning senare, så ger väl det anledning för oss att ändra instruktionerna.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 8 Ang. objektivitetskravet i prästutbildningen

Herr statsrådet MOBERG erhöll ordet för att besvara fru Åsbrinks (s) den 2 februari framställda interpellation, nr 39, och anförde:

Herr talman! Fru Åsbrink har frågat mig *dels* om det är rimligt att en av staten bekostad prästutbildning medvetet läggs upp enligt "konfessionella" linjer, då samma utbildning vid statens universitet är underkastad ett ovillkorligt objektivitetskrav, *dels* vilken av de olika strömningarna inom den svenska statskyrkan som inom prästutbildningen bör upphöjas till norm, *dels* ock om det enligt min mening är riktigt att staten, som för den med statliga medel bekostade ordinarie prästutbildningen uppehåller bestämda krav på en objektiv undervisning inom den teologiska fakulteten, bekostar en prästutbildning som förklarar vara befriad från detta objektivitetskrav och i stället kunna ges i valda delar konfessionell karaktär.

Arbetsmarknadspolitiskt motiveras den i interpellationen avsedda utbildningen av att vi här har ett yrkesområde med uttalad brist på utbildad arbetskraft, samtidigt som det finns arbetssökande, vilka genom denna utbildning kan beredas varaktig sysselsättning. De förutsättningar som allmänt gäller för den s. k. bristyrkesutbildningen inom ramen för arbetsmarknadsutbildningen är alltså för handen i detta fall. Interpellanten synes inte heller ha någon annan uppfattning.

Vad beträffar utbildningens innehåll vill jag påpeka att man från arbetsmarknadsstyrelsens sida har förutsatt att det krav på objektiv undervisning som gäller för den ordinarie prästutbildningen skall gälla även för den av arbetsmarknadsverket anordnade utbildningen. För egen del ser jag detta objektivitetskrav som en självklarhet. Därmed har jag också besvarat interpellantens övriga frågor.

Jag förutsätter att universitetskanslersämbetet, som har i uppdrag att komma in med förslag angående den religionsvetenskapliga utbildningens mål och organisation, får del av erfarenheterna av den nu bedrivna verksamheten.

Fru ASBRINK (s):

Nr 28

Torsdagen den
24 februari 1972

*Ang. objektivitets-
kravet i prästut-
bildningen*

Herr talman! Jag ber att få tacka statsrådet Moberg för svaret på min interpellation.

Att arbetslösa akademiker på sätt som nu skett genom arbetsmarknadsstyrelsens försorg får möjlighet att slussas in på ett uppenbart bristområde i vårt land kan man i dagens läge inte ha någon invändning emot. Där är vi alla ense.

Det gläder mig också att höra att statsrådet otvetydigt och tveklöst bekräftar, att för den utbildning som anordnas genom arbetsmarknadsstyrelsen och som för närvarande är förlagd till Lekmannaskolan i Sigtuna skall samma krav på objektivitet uppställas som för den ordinarie prästutbildningen vid våra universitet. Statsrådet Moberg säger att man från arbetsmarknadsstyrelsens sida "har förutsatt" att samma objektivitetskrav skall gälla även för denna nya form av prästutbildning.

Frågan blir då, om man har övertygat sig om att också den andra parten är införstådd med detta. I en seriös intervju, vars fakta icke på något sätt har dementerats, framhölls strax efter kursstarten från den teologiska ledningens sida att man var ytterst tillfredsställd över att det nu var den svenska kyrkan själv som för första gången fick anordna en prästutbildning. Man framhöll också att däri låg en möjlighet att ge delar av undervisningen – och därvid nämndes speciellt dogmatiken och liturgiken – en konfessionell prägel, eftersom man nu icke – det utsades direkt – behövde ta hänsyn till de krav på en objektiv undervisning som gäller för universiteten. Man framhöll därvid också värdet av att kursen är förlagd till en internatskola där intrycken blir mer koncentrerade och verkningsfulla.

Men, herr talman och herr statsråd, det är nu en gång så här i världen att teori och praktik ofta är två vitt skilda ting! Jag kan bara uttala den livliga förhoppningen att det inte är så, att arbetsmarknadsstyrelsen svarar för teorin om den självklara objektiviteten, medan den nya kursen och dess ledning står för en praktik där man åsidosätter objektivitetskraven.

På grund av detta tidigare omnämnda uttalande var det som jag ställde min andra fråga, därför att jag ville påminna om att vi inom den svenska kyrkan av i dag har en rad olika strömningar, från högkyrklighet till lågkyrklighet, læstadiansk fromhet, schartauanism och många, många andra, som alla förtjänar att respekteras. Just därför är det av vikt att den teologiska utbildningen skolar till objektivitet – det är av ett utomordentligt värde.

Statsrådet hänvisar slutligen till att universitetskanslersämbetet självfallet bör få del av erfarenheterna av denna kurs, men jag skulle tro att det i det sammanhanget säkerligen förhåller sig så, att utan en på denna punkt – alltså beträffande frågan om konfessionella inslag – ytterligt skärpt uppmärksamhet, så skärpt att man rent av tvingas läsa mellan raderna, är det ofantligt svårt att komma de i intervjun nämnda konfessionella inslagen på spåren.

Den av universitetskanslersämbetet tillsatta utredningen om den religionsvetenskapliga utbildningens mål och organisation har ju överlämnat sitt betänkande, dagtecknat den 20 december 1971. Det heter där

Torsdagen den
24 februari 1972

*Ang. betydelsen
av ämnena psykologi
och pedagogik
i lärarutbildningen*

bl. a. på s. 8: "Att den religionsvetenskapliga utbildningen och den därmed sammanhängande forskningen bör vara fri från konfessionell styrning blir en självklar konsekvens av vad som anförts om utbildningens innehåll, de olika ändamål utbildningen skall tjäna samt utbildningens ställning som en del av utbildningssystemet i dess helhet."

Vidare heter det längre fram i utredningen, just på tal om dogmatiken – alltså ett av de ämnen som för Sigtunakursen utpekades som särskilt lämpliga för konfessionella inslag – att här "blir uppgiften att utan konfessionell styrning på grundval av tillgängliga erfarenheter från historien och nuet och i en kritisk dialog med traditionen studera och analysera den kristna trosåskådningens aktuella uttrycksformer".

Vad universitetskanslersämbetet kommer att välja eller vraka i utredningens förslag kan man naturligtvis diskutera, men jag är fullkomligt säker på att det som kommer att stå fast av de av utredningen framförda kraven är att man kräver objektiv och kritisk analys utan konfessionell styrning.

Jag vill slutligen uttala förhoppningen att insynen i Lekmannaskolans kurs är av den art att den förhindrar varje försök att i en undervisning, betald icke av svenska kyrkan utan av arbetsmarknadsstyrelsen, införa inslag som står i strid med gällande regler för motsvarande prästutbildning vid våra universitet.

Herr statsrådet MOBERG:

Herr talman! Med anledning av fru Åsbrinks kommentar till mitt svar vill jag bara kort markera att jag förutsätter att kursledningen begrundar och beaktar vad jag sagt i mitt svar.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 9 Ang. betydelsen av ämnena psykologi och pedagogik i lärarutbildningen

Herr statsrådet MOBERG erhöll ordet för att besvara fru Åsbrinks (s) den 2 februari framställda interpellation, nr 40, till herr utbildningsministern, och anförde:

Herr talman! Fru Åsbrink har frågat chefen för utbildningsdepartementet om han anser *dels* att den blivande läraren för alla svenska skolformer erhåller tillräcklig insikt i psykologi samt tillfredsställande träning i iakttagelse och människokunskap över huvud under sin utbildning för att kunna på bästa möjliga sätt hjälpa sina elever med deras problem och tillvarataga deras möjligheter, *dels* att något kunde vinnas därest någon tids praktiktjänst inom kurativ verksamhet krävdes i och för betyg över fullbordad lärarutbildning, *dels* att vid utfärdande av betyg över avslutad lärarutbildning ytterligare vikt borde läggas vid det pedagogiska, psykologiska handlaget, *dels* ock att erfarenheten bekräftar lämpligheten av att i nuvarande tjänstgöringsbetyg för lärare ingenting framgår angående lärares sätt att handha elever. Enligt fastställd ärendefördelning ankommer det på mig att besvara interpellationen.

Torsdagen den
24 februari 1972*Ang. betydelsen
av ämnena psyko-
logi och pedagogik
i lärarutbildningen*

Riksdagen fattade år 1967 beslut om en betydande reformering av klass- och ämneslärarutbildningen. I de mål och riktlinjer för lärarutbildningen som fastställdes av Kungl. Maj:t år 1970 framhålls bl. a. att "varje studerande skall förvärva sådana insikter i psykologi, särskilt personlighets- och utvecklingspsykologi som bidrar till att skapa förståelse för eleverna och för deras skilda förutsättningar för skolarbetet — — att utveckla de studerandes människointresse, människokännedom och samarbetsförmåga är angelägna uppgifter i all lärarutbildning". Detta övergripande mål återspeglas också i de reviderade studieplaner för de aktuella utbildningarna som skolöverstyrelsen nyligen gett ut. Överstyrelsen kommer inom kort att lägga fram förslag till ändrad organisation av praktikterminen i klass- och ämneslärarutbildningen. Fru Åsbrinks båda första frågor bör kunna aktualiseras i ett sådant sammanhang. Jag vill i detta sammanhang hänvisa till vad jag uttalat i statsverkspropositioner om värdet av arbetslivserfarenhet för dem som söker sig till lärarutbildning.

Vid betygsättningen av lärarskickligheten utgör vad interpellanten kallar det pedagogiska, psykologiska handlaget en väsentlig del av underlaget. Inom skolöverstyrelsen pågår nu också ett utredningsarbete om betygen i lärarutbildningen. Överstyrelsen tillsatte hösten 1970 en arbetsgrupp med uppgift att utreda behovet av betyg i lärarutbildningen, betygsättningens utformning, funktion och effekter samt att lägga fram erforderliga förslag. Arbetsgruppen kartlägger bl. a. de kriterier som ligger till grund då betyg sätts i lärarskicklighet. Fru Åsbrinks tredje fråga kommer således att kunna belysas i detta sammanhang.

Beträffande den sista frågan vill jag erinra om att reglerna om vitsord i tjänstgöringsbetyg sedan den 1 januari 1970 är desamma för alla kategorier lärare inom skolväsendet. Lärare erhåller betyg över sitt sätt att fullgöra sin tjänst. Endast två vitsord förekommer, nämligen Gott och Mindre gott. För lärare i läroämnen gällde tidigare att betyg sattes rörande lärares nit, skicklighet, sätt att behandla lärjungarna samt förmåga att bland lärjungarna upprätthålla ordning. Betyg sattes enligt en femgradig skala.

Lång erfarenhet visade emellertid att det i praktiken inte gick att på ett meningsfullt sätt använda sig av ett så differentierat betygssystem när det gäller lärares tjänstgöring. Endast i sällsynta undantagsfall användes annat än det högsta vitsordet. Redan användning av näst högsta vitsord uppfattades som en prickning. På grundval av erfarenheter som gjorts i fråga om tjänstgöringsbetyg för folkskollärare, där tidigare det enklare systemet användes, genomförde skolöverstyrelsen den nämnda förändringen från den 1 januari 1970. Ändringen vidtogs efter samråd med bl. a. personalorganisationerna. Enligt vad överstyrelsen under hand meddelat har inga negativa erfarenheter gjorts av den vidtagna ändringen.

Fru ÅSBRINK (s):

Herr talman! Jag ber att få tacka statsrådet Moberg för svaret på mina många frågor. Jag är glad åt den positiva tonen i hela svaret. Det är utförligt dessutom och visar att det rör sig om frågor som man arbetar intensivt med i skolöverstyrelsen.

Torsdagen den
24 februari 1972

*Ang. betydelsen
av ämnena psyko-
logi och pedagogik
i lärarutbildningen*

Jag tror i alla fall vi är ense om att det finns en rad svårlösta problem just nu. Jag för min del har ett mycket starkt intryck av att i skolans värld problemet är koncentrerat till de personliga relationerna inom skolan. Det är därför jag ser utbildningen i psykologi av den blivande läraren som ett så ytterst viktigt inslag i skolarbetet. I vår tid satsar vi så utomordentligt stora anslag till skolan, vi uppåddar personella resurser och en rad utredningar igångsätts, allt för att förbättra förhållandena i skolorna, där problemen växer med mobbing, ensamhet och kolossalformat – vilket sista jag för min del tror är ett av de psykologiskt belastande fenomenen i vår tid.

Beträffande lärares utbildning i psykologi tycker de flesta lärare, när de kommer ut, att de inte har fått tillräckligt. Detta har jag hört även av de unga som nu går sina praktikterminer. De tycker fortfarande att de inte lärt sig nog av psykologi, om hur man handskas med människor.

Det är att hoppas att de nya principerna skall slå igenom, så att det blir en tillfredsställande utbildning. Men orden är så vackra och så stora att man nästan blir ängslig för hur de i praktiken skall förverkligas. Det vore bättre att inte sikta fullt så högt som till denna utomordentliga mognad i skolan; när vi vet att vi har så svårt med genomförandet.

Kanske ligger något av problemet i att lärare och elever delvis är skygga för varandra. Jag diskuterade dessa problem med en europeisk forskare som har sysslat med skolväsendet i Amerika. Denna forskare har nu kommit till Sverige för att undersöka och utvärdera svenskt skolväsen och framhöll som något av det ytterst positiva i amerikanskt skolväsen att lärarna så mycket deltog med eleverna i deras fritidssysselsättningar. De umgicks med dem helt enkelt.

Jag tror att om det finns en bristande kontakt mellan lärare och elever i våra skolor så beror det ofta på den beryktade svenska blygheten.

Jag vill inte beskylla – vilket man ibland får höra att allmänheten gör – lärarna för att vara likgiltiga för eleverna. Men de kan liksom inte handskas med dem, och då drar de sig tillbaka. Då kan det bli såsom en artikel i en veckotidning just nu skildrar. En kurator säger:

”Det är inte i första hand psykologer och kuratorer som ska ge eleven samtalsterapi för då har ju redan något gått på tok. Elever vill prata med sin klassföreståndare eller någon ämneslärare om sina studier. Eller bara prata. *Det kan hända att pratstunden med läraren är det enda samtal ett barn har om dagen!* Hemma blir det inte så mycket sagt. Men eftersom klassrum är avskaffade och det inte längre finns någon plats där elever kommer i självklar, nära kontakt med varandra och med lärarna *så kan det gå veckor utan att en elev samtalar med en enda människa! Går omkring som en öde ö!*” Det är naturligtvis ett extremt fall, men situationen kan vara sådan. Jag undrar om vi inte skattar för mycket åt effektiviteten, med moduler och allt som driver lärarna från den ena platsen till den andra. De har aldrig tid att stanna upp och språka med en elev. Rasterna i den gamla formen var inte så tokiga som tillfälle till självvårdande samtal för båda parterna. En lärare kunde komma underfund med en elev och en elev kanske också kunde få en bättre kontakt med läraren.

Mina frågor om betygen för lärarna gäller just hur man skall pejla

lärarens intresse för människor – för det är ju det viktigaste av allt, sedan klarar han hela undervisningen – om man inte i utbildningen skulle ägna sig litet mer åt pedagogisk självavård för lärarna. Det kanske låter teologiskt, men självavård behöver vi alla i olika sammanhang. Lärarna behöver själva få hjälp till en personlig mognad i förhållande till eleverna. Där tror jag vi fortfarande missar något. Utbildningen är bara inriktad på relationen från lärare till elev, men den skulle behöva vårda lärarpersonligheten också.

Vi får hoppas att det blir en bättring på den punkten. Varför skulle man inte kunna använda t. ex. en pedagogdag till ett sådant personlighetsvårdande ändamål för lärarna själva, inte alltid bara mata dem med mängder av kurser för den nya skolan och nya undervisningsformer och tala om hur de skall göra för att bli effektiva? Ta på en pedagogdag upp lärarnas problem och låt dem få tala och diskutera med varandra direkt och öppet! Uppmuntra lärarna litet mer! De råkar ofta i blåsväder. Skolan är ställd under en debatt, där man ständigt får höra att det är lärarnas fel om allt inte är som det skall vara. Ge lärarna en personlighetsdaning så att de står rycken för attackerna! Det är många lärare som inte orkar med det i vår tid. Vårda också lärarens personlighet från SÖ:s och från utbildningsdepartementets sida och ge honom en psykologisk utbildning som är till hjälp för honom själv, så att man inte behöver använda det gamla talesättet om skomakarens hustru och smedens mähr och lägga till "skolornas lärare" - underförstått att de inte får del i den psykologiska vården vid våra skolor eller får någon omvårdnad över huvud taget.

Betygen är det alltid farligt att tala om. Det har inte framförts några klagomål, säger statsrådet Moberg. Det är möjligt, men jag är inte säker på att det är riktigt att vi inte skall veta hur en lärare är skickad att handskas med eleverna. De där två graderna rymmer ju ett enormt brett område. Kunskapen är ovärderlig, men det psykologiska handlaget är oumbärligt för en lärare.

Med det nuvarande grova betygssystemet blir lärarna kanske i stället beroende av underhandsupplysningar. Det måste ju bli väldigt många elever som faller inom samma betygsram. Lämnas sådana upplysningar herrar emellan, kallas det väl att konstatera fakta. Är det kvinnor som frågar varandra, kallas det ju i regel för skvaller. Jag vet inte vilken beteckning man föredrar.

Frågan är emellertid om en lärare eller vilken människa som helst i vårt land – detta har ju också diskuterats i samband med elevbetygen – är mera betjänt av ett personligt omdöme som inte kan kontrolleras än av ett mera differentierat betyg. Jag vill litet grand invända mot statsrådet Mobergs påstående att man inte skulle ha använt annat än de högsta vitsorden i detta sammanhang. Då borde man ju snarare ha skickat ut en anmaning till rektorerna att använda ett mera differentierat betygssystem – man älskar ju statistiska betygsfördelningar! Man behöver ju förden-skull inte gå in för en sådan strikt fastställd skala som gäller för elevernas betyg. Jag har erfarenhet av att man i ganska hög grad har utnyttjat de olika vitsorden vid bedömningen av en lärare.

Man talar om mobbningen både mot lärare och mellan elever. Vi

behöver lärare som har en egen inre trygghet. Det är den första psykologiska fostran som behövs av en lärare för att han skall kunna förstå eleverna. Vi behöver också lärare som har tid att studera sina elever. Man kan nämligen lära sig mycket genom att iaktta dem, om man inte är alltför upptagen av att jaga mellan moduler på olika håll. En ökad psykologisk mognad, mindre skolor och mindre jäkt mellan moduler tror jag skulle betyda att de personliga relationerna inom skolvärlden blev oändligt mycket bättre till gagn för skolan och för hela vårt samhälle.

Herr statsrådet MOBERG:

Herr talman! Mycket av det som fru Åsbrink nu har sagt rörande de svåraste problemen i skolan har jag ingen anledning att invända mot. Det stämmer väl med den allmänna bild som vi både inom departementet och inom skolöverstyrelsen har av var svårigheterna sitter. Jag vill bara erinra om att nu av det skälet en mycket omfattande och djuplodande utredning, den s. k. SIA-utredningen, arbetar på en mycket bred front för att än en gång gå igenom problemen och försöka få fram nya metoder och ytterligare möjligheter att göra relationerna mellan elever, lärare och skolledning bättre än vad de för närvarande många gånger är.

Att lärarutbildningen i detta sammanhang är väsentlig är vi också överens om. Men låt mig ändå göra det tillägget, fru Åsbrink, att det kanske är väl så viktigt att den fortbildning som i olika former bedrivs för alla lärare i högre grad än hittills inriktas på problem av den karaktär som vi nu diskuterar. Jag har under tillämpligt anslag i årets statsverksproposition också markerat att en del av fortbildningen i dag kanske i något för stor utsträckning ägnas åt detaljer inom ämnena och mindre åt de stora problem som förekommer i samspelet mellan elever och lärare.

Icke desto mindre vill jag hävda att den svenska skolan på fortbildning av sina lärare satsar mycket stora belopp. Vi har nu förslag om att närmare 40 miljoner kronor nästa år skall satsas på lärares fortbildning och har därvid markerat att just problem av den typ som fru Åsbrink tar upp i interpellationen bör ges en större tyngd i fortbildningsarbetet.

Från lärarhåll påstås det ofta att det brukar heta att det är lärarens fel när det uppkommer problem. Låt mig säga att det är något av en mytbildning. Jag anser att påståendet är orättvist. Varken Ingvar Carlsson eller jag upplever saken så, när vi är ute och diskuterar, att de personer vi diskuterar med i första hand skjuter på lärarna. Vi försöker ständigt klargöra den enormt svåra situation som många lärare, särskilt på högstadiet, kommer i när de ställs inför problem som samhället såsom sådant har skapat. Självklart är läraren inte skuld till problemen utan i stället den som skall försöka reda upp svårigheterna.

Det som fru Åsbrink särskilt trycker på, både i interpellationen och i inlägget, är en satsning inom lärarutbildningen på moment av psykologisk-pedagogisk natur. Som jag antydde i svaret, tror jag att man kan räkna med att detta kommer att beaktas i det väntade förslaget från skolöverstyrelsen. I senaste numret av Lärartidningen finns ett referat av vad den arbetsgrupp som sysslar med detta inom SÖ har kommit fram till när det gäller att förändra lärarutbildningen, särskilt på ämneslärarsidan. Om skolöverstyrelsen vidarebefordrar det förslaget till departementet, så

Torsdagen den
24 februari 1972

*Ang. betydelsen
av ämnena psyko-
logi och pedagogik
i lärarutbildningen*

tror jag att det kommer att leda till en större satsning än hittills på träning i de moment som fru Åsbrink särskilt talat om.

Emellertid bör vi ha klart för oss att möjligheterna trots allt är relativt begränsade att den vägen lösa skolans svåra problem. Psykologin och pedagogiken har inte så många metoder att anvisa ännu. Men ökade ansträngningar bör givetvis göras. Och om vi får ett förslag från skolöverstyrelsen så tror jag, som sagt, att departementet ganska snart kommer att på den punkten villfara önskemålen.

Vad slutligen beträffar betygen är jag kanske inte av samma uppfattning som fru Åsbrink. Jag tror inte att det skulle ligga något positivt i att differentiera betygssystemet när det gäller den här delen av betygsättningen mer än hittills. Jag stöder mig på en promemoria, som översänts från skolöverstyrelsen till departementet som underlag för besvarandet av interpellationen. Enligt denna PM är erfarenheterna inte särskilt gynnsamma av den tidigare starkt differentierade betygsskalan. Det är skrivet med sådan bestämdhet att jag utgår ifrån att det är riktigt. Och min egen erfarenhet, både som utbildare och tidigare statistiker, säger mig att när det gäller att mäta något så svärmätbart som lärarlämplighet och lärarskicklighet, förbättrar man inte systemet genom att försöka att inbilla sig själv och lärarkandidaterna att man kan gradera dem mer än vad man i själva verket kan. Så på den punkten – men det är väl den enda – skiljer sig min uppfattning från fru Åsbrinks.

Fru ÅSBRINK (s):

Herr talman! Jag tackar statsrådet Moberg för vänligheten att ytterligare belysa svaret.

Vi får hoppas att SIA-utredningen kommer med en rad fruktbara uppslag, och jag hoppas också att det blir ett vidsträckt remissförfarande, där man kanske skickar ut remissen till låt oss säga helt vanliga skolor. Låt vanligt skolfolk, som går i det dagliga arbetet, yttra sig! Det uppkommer lätt ett expertvälde, och det kanske är märkbart – i varje fall för den som är verksam inom det här området – att det finns ett överflöd på expertis inom skolan för närvarande. Det är tacknämligt att man ägnar uppmärksamhet åt fortbildningen. Jag delar helt uppfattningen att man kanske ägnar sig för mycket åt detaljer. Det är tyvärr en relativt vanlig upplevelse att man hör lärare säga att det inte är till mycken nytta att delta i denna fortbildning. Men jag tror att den inbördes gemenskapen, kollegialiteten och sammanhållningen är av ovärderlig betydelse – att lärare får finna varandra, diskutera sina problem i all enkelhet och utan experter som – vilket jag varit med om – när de skall tala till oss i psykologi börjar med att säga: "Jag har med flit förenklat mitt talesätt, så att jag hoppas att ni skall kunna följa med." Det är inte en särskilt lyckad upptakt till en pedagogdag.

Vad beträffar psykologi och pedagogik och anmärkningen att man inte har så många metoder, så för de dock till en skolad självkänedom, vilket väl är det väsentliga i en lärargärning.

Jag hoppas att det bara är överkänslighet hos lärarna när vi tycker att man ofta vill få det därhän att det är lärarnas fel. Men nog får vi, om vi ganskar massmedia, många gånger den uppfattningen att man på förhand

tar ställning mot läraren och anser att det är han som har missat. I varje fall är det alltid eleven som blir fotograferad om det händer något intermezzo.

Fru ERIKSSON i Stockholm (s):

Herr talman! Jag tycker att det låter utomordentligt bra när statsrådet Moberg talar om hur viktigt det är att ta hänsyn till den förmåga som en lärare kan ha när det gäller att nå elever och förstå dem. Jag bara beklagar att man vid urvalet av elever till lärarhögskolan har en helt annan uppfattning. Man anser det ganska likgiltigt med ett omdöme som vittnar om att en blivande lärare är utomordentligt väl skickad och intresserad att ta hand om mycket svåra elever, sådana elever som samhället i övrigt gärna skuffar undan och inte vill ha att göra med. Men däremot är man vid lärarhögskolan mycket intresserad av betyg och detaljer i varje ämne.

Jag hoppas på en omvändelse hos statsrådet Moberg, och jag hoppas på en liknande omvändelse hos skolöverstyrelsen. Som det är i dag finns det ingen förståelse för det värde som ligger i att en lärare förstår sig på eleverna.

Herr statsrådet MOBERG:

Herr talman! Jag vill hålla med fru Eriksson i Stockholm om att urvalsförfarandet vid lärarhögskolorna, som tyvärr har fått en allt större vikt genom att antalet sökande så snabbt ökar jämfört med antalet platser, lämnar mycket övrigt att önska.

Låt mig bara nämna hur problematiken ligger till.

Vi har ända sedan 1967 försökt att av den förnämsta pedagogisk-psykologiska expertisen i detta land få fram metoder som skulle möjliggöra för oss vid intagning till lärarhögskolorna att i varje fall mycket bestämt avråda dem som på förhand skulle kunna bedömas vara olämpliga som lärare. Vi har efterlyst ett s. k. lärarlämplighetstest. Men ännu fem år efter det att vi gav uppdraget har våra pedagoger och psykologer inte kunnat konstruera ett test som vi och de kan anse vara tillfredsställande. Detta är det dilemma i vilket vi befinner oss. Men något är gjort, och man tar, fru Eriksson, en viss hänsyn -- om än fortfarande alltför liten -- till insatser av den typ som Ni nämner.

Det pågår -- det antydde i mitt svar till fru Åsbrink -- ett arbete på att göra intagningsbestämmelserna, bl. a. till lärarhögskolorna, annorlunda och som jag ser det rimligare än de nuvarande. Tyvärr torde det komma att dröja ännu ett par tre år innan vi kan räkna med att ha ett tillräckligt fast underlag för att kunna genomföra en förändring. I god tid kommer den frågan emellertid då att anmälas till riksdagen.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 10 Föredrogs och bifölls interpellationsframställningarna nr 72 och 73.

Ordet lämnades på begäran till

Fru RYDING (vpk), som yttrade:

Herr talman! Frågan om normerna för existensminimum har flera gånger varit förmål för diskussion i riksdagen, och kritik har famförts mot gällande normalbelopp liksom mot dyrortsgrupperingen för dessa.

Riksskatteverkets anvisningar gällande normalbeloppet för existensminimum för år 1972 – daterade den 18 november 1971 – skall tjäna till ledning vid bestämmande av existensminimum. Av dessa framgår bl. a. att en gift man, vars hustru är hemma och där familjen har två minderåriga barn och bor på en plats som ligger inom ortsgrupp 5, skall ha ett normalbelopp för existensminimum av 12 600 + 1 380 + 1 380 kronor, dvs. sammanlagt 15 360 kronor per år. I detta normalbelopp beräknas bostaden ingå med 2 280 kronor per år (ett rum och kök med uppvärmning), dock med ett tillägg för ytterligare ett rum, eftersom man som normalbostad i detta fall för en familj på fyra personer räknar med två rum och kök. Med den faktiska hyresutgiften avses hyran efter avdrag av bostadsbidrag.

Jämför man detta belopp för existensminimum med det socialbidragssystem som införts i Stockholm finner man, att socialbidragen för denna familj uppgår till 9 300 + 4 680 kronor, dvs. summa 13 980 kronor per år, vartill *dessutom* skall läggas den faktiska hyreskostnaden.

En sådan jämförelse visar, att normalbeloppen för existensminimum ligger mycket lågt. Då denna fråga senast var uppe i riksdagen under våren 1970 skrev emellertid bevillningsutskottet (1970:31) bl. a. följande:

”De av CFU fastställda normalbeloppen för existensminimum är avsedda att tjäna till ledning vid bestämmande av existensminimum i det enskilda fallet. De lokala skattemyndigheterna har således i praktiken möjlighet att med beaktande av nämndens anvisningar rörande avvikelser från normalbeloppen fastställa ett existensminimibelopp, som är högre än normalbeloppet men som likväl inte får överstiga summan av gällande ortsavdrag och maximibelopp för avdrag för väsentligen nedsatt skatteförmåga. Vid införsel är utmätningssmannen över huvud taget inte bunden av de av CFU fastställda normalbeloppen utan har vidsträckt befogenheter att i varje särskilt fall pröva hur stort belopp som skall förbehållas gäldenären. Enligt utskottets mening synes därför det av motionärerna aktualiserade problemet i regel kunna lösas inom ramen för gällande lagstiftning genom en generös tolkning av begreppet existensminimum, där sociala och andra förhållanden motiverar detta.”

I praktiken har det emellertid visat sig att denna ”generösa tolkning” varit mycket varierande i olika delar av landet, och enligt min mening borde myndigheterna därför bättre än hittills på ett mera konkret sätt fastställa också normer för denna ”generösa tolkning”.

Gällande praxis visar dessutom att t. ex. restskatteavdrag och annan införsel i lön görs utan att de rekommenderade normerna för existensminimum beaktas, såvida icke vederbörande löntagare själv uttryckligen begär att få behålla åtminstone existensminimum. Det är alltså löntagaren

själv som alltid måste ta initiativet och begära att normerna för existensminimum måste beaktas.

Normalbeloppen för existensminimum är grupperade i dyrort 4 och 5. Vi har tidigare hävdad att då existensminimum har ett väsentligt samband med skattebestämmelserna, eftersom det gäller att fastställa en undre gräns, alltså det minimum som måste garanteras en människa för att hon efter skatteuttag och införsel skall kunna livnära sig, är det brist på logik att existensminimum dyrortsgrupperas. Läger man härtill att sociala reformer är utformade enhetligt för hela landet blir bristen på konsekvens ännu större.

Med hänvisning till vad jag här anfört hemställer jag om kammarens tillstånd att till herr finansministern få ställa följande frågor:

1. Är statsrådet beredd medverka till att anvisningar utfärdas i syfte att uppnå en mera enhetlig tolkning beträffande begreppet existensminimum utöver vad som fastslagits i riksskatteverkets anvisningar för existensminimum för år 1972?
2. Vill statsrådet ta initiativ till sådana instruktioner som förhindrar löneavdrag på så stora belopp att existensminimum underskrides?
3. Är statsrådet villig medverka till att dyrortsgrupperingen för existensminimum försvinner?

Denna anhållan bordlades.

§ 12 Interpellation nr 75 ang. verksamheten med företagsdemokrati i statliga företag

Ordet lämnades på begäran till

Fru MARKLUND (vpk), som yttrade:

Herr talman! Kravet på ett verkligt inflytande för de anställda på arbetsplatserna har förts fram med särskild skärpa under senare år. Det har gällt möjligheten att påverka företagets produktionsinriktning liksom dess organisation, och det har gällt förhållandena på den egna arbetsplatsen.

Inflytande förutsätter makt, och därför har den hittills förda kampen för företagsdemokrati kommit att inriktas på att öka lönarbetarnas makt i förhållande till arbetsköparnas. I det syftet har stor aktivitet utvecklats för att undanröja fortfarande gällande klasslagstiftning på arbetslivets område. Kraven om avskaffande av 32 § i Arbetsgivareföreningens stadgar är ett exempel. Förslagen om en utformning av arbetarskyddslagen så att skyddskommittéerna får full beslutanderätt över arbetarskyddet och reella möjligheter att utforma arbetsmiljön är ett annat.

Löntagarnas krav på företagsdemokrati har mötts med olika förslag och åtgärder. Styrelserepresentation har föreslagits som en väg att öka arbetarnas insyn i företagen. I statliga bolag har försöksverksamhet med företagsdemokrati bedrivits. Just ett av de senare – det statsägda LKAB – har i dagarna gett en illustration till hur otillräckliga hittills genomförda åtgärder är. Det samverkanssystem som man där praktiserat har inte på långt när motsvarat de förhoppningar man från arbetarnas

sida ställde då systemet infördes. På ett område där inga tidigare erfarenheter finns att tillgå är det självklart att det kan krävas en tid av försök och att ändringar av systemen kan visa sig erforderliga. Men mot bakgrunden av hur man bl. a. från industridepartementets sida bedömde situationen vid LKAB innan samverkanssystemet började tillämpas ter det sig ändå förvånande att resultatet nu blivit att den centrale samrådsombudsmannen slutat sin anställning med följande motivering:

”Det som avgjort att jag har slutat vid LKAB är företagsledningens agerande. Jag trodde att ledningen ville jobba för samverkan efter strejken -- men i dag har vi en djup klyfta mellan allt det fina som sagts och verkligheten.”

Förhållandena inom LKAB har vid ett flertal tillfällen ställts i rampljuset. Inte minst skedde detta naturligtvis under konflikten vid malmfälten årsskiftet 1969 -1970. Men också diskussionen kring bolagets beryktade 31 teser och händelserna i samband med publiceringen av den s. k. Dahlströmska undersökningen har riktat uppmärksamheten på bristerna i detta avseende inom LKAB. Undersökningen syftade till att kartlägga förutsättningarna för ökat inflytande för de anställda vid företaget.

I ett svar i andra kammaren den 20 februari 1969 på frågor som främst rörde tillämpningen av de 31 teserna ansåg dåvarande industriministern Krister Wickman att ”-- - LKAB hör till de svenska företag som faktiskt gjort mest när det gäller att engagera de anställda i frågor som rör företaget”. Den aktuella samrådsombudsmannen bedömer det också så att LKAB ”möjligtvis kommit längre än de flesta andra företag”. Men han ser det som en klen tröst att andra företag har det ännu sämre ställt när det gäller företagsdemokratin.

Kritiken mot det nu gällande samverkanssystemet kommer också från gruvarbetarnas fackliga organisation, som arbetar med förslag till ändringar av detta system. Men aldrig så genomgripande ändringar kan inte leda till någon avgörande förbättring om inte grundinställningen från företagsledning och ytterst Statsföretag AB blir den som så många gånger uttalats, nämligen att vidga löntagarnas inflytande på alla plan, även då det gäller arbetsförhållanden, investeringsbeslut, ekonomisk planering osv.

Med hänvisning till det anförda ber jag om kammarens tillstånd att till herr industriministern få ställa följande fråga:

Har herr industriministern uppmärksammat de i interpellationen påtalade förhållandena, och föranleder det i så fall herr industriministern att föranstalta om en översyn av verksamheten med företagsdemokrati i statliga företag?

Denna anhållan bordlades.

§ 13 Anmäldes och bordlades Kungl. Maj:ts proposition nr 20 med förslag till förordning om ändring i förordningen (1971:50) om särskilt investeringsavdrag vid taxering till statlig inkomstskatt.

Torsdagen den
24 februari 1972

§ 14 Meddelande ang. enkla frågor

Meddelades att följande enkla frågor denna dag framställts, nämligen
av

Nr 93 Herr *Eriksson* i Arvika (fp) till herr inrikesministern angående forskningen rörande industrinedläggningarna i Värmland och Dalarna:

Är statsrådet beredd att tillförsäkra att den pågående forskningen angående verkningarna av industrinedläggningarna i Värmland och Dalarna kan fullföljas?

Nr 94 Herr *Hamrin* (fp) till herr kommunikationsministern angående kommunala subventioner för uppehållande av statlig busstrafik:

Vad anser kommunikationsministern om statens järnvägars krav på kommunala subventioner för uppehållande av statlig busstrafik i glesbygdskommunerna?

Nr 95 Herr *Lorentzon* (vpk) till herr inrikesministern angående produktionsbegränsningar inom pappers- och massaindustrin:

Anser statsrådet de inom pappers- och massaindustrin vidtagna och signalerade produktionsbegränsningarna vara oundvikliga och acceptabla samt överensstämna med regeringens uttalade målsättning att klara full sysselsättning?

§ 15 Kammaren åtskildes kl. 15.23.

In fidem
BENGT TÖRNELL

/Solveig Gemert